

Н. М. Гордій

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський

СПЕКТР ТРОФІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ГУСЕНІ РОДИН *LYCAENIDAE* ТА *NYMPHALIDAE* НА ТЕРИТОРІЇ КАМ'ЯНЕЦЬКОГО ПРИДНІСТРОВ'Я

Описані кормові рослини гусені родин *Lycaenidae* та *Nymphalidae*.

Ключові слова: Лускокрилі, гусінь, кормова рослина, Кам'янецьке Придністров'я.

Для дослідження кормової приналежності угруповань денних лускокрилих ми обрали 2 родини: Синявці *Lycaenidae*, Барвниці, або Німфаліди *Nymphalida*.

Імаго представників названих родин активні у денний період доби і живляться квітковим нектаром та іншими ексудатами рослинного і тваринного походження. Переважна більшість з них є фітофільними та антофільними комахами, які мешкають у лучних, деревно-чагарникових і степових біотопах.

У переважної більшості гусениці лускокрилих є хижаками з пасовищним типом живлення. Вони харчуються тими або іншими частинами рослин.

Родина Синявці *Lycaenidae* нараховує понад 3000 видів, близько 400 з яких мешкають у Палеарктиці. В Європі відомо більше 100, в Україні — понад 60 видів. На Кам'янецькому Придністров'ї в період з 2004 по 2008 рр. нами зареєстровано 26 видів. Невеликі, зрідка середніх розмірів метелики. Тіло компактне, крила широкі. У низки видів задні крила з «хвостиками». Для більшості Синявці властивий статевий диморфізм: самці здебільшого мають яскраве оранжево-червоне чи блакитне забарвлення, самки бурі. Гусениці короткі, овальної форми, переважно голі або вкриті короткими волосками. Часто перебувають у симбіотичних стосунках з мурашками. Лялечки різними способами прикріплені до листків чи стебел кормових рослин, окремі види заляльковуються на ґрунті або в мурашниках [1].

Червінець бурий *Lycaena tityrus* — звичайний вид, зустрічається у сухих трав'янистих місцях. Кормові рослини гусені: щавлі *Rumex acetosa*, *R. scutatus*, *R. acetosella*, зіновать віничкова *Sarothamnus scoparius*, астрагали *Astragalus* [2].

Червінець непарний *Lycaena dispar* зустрічається на луках, зволжених степових ділянках, поблизу зрошувальних систем. Кормові рослини гусені: щавлі *Rumex hydrolapathum*, *R. crispus*, *R. aquaticus*, *R. sanguineus*, *R. obtusifolius*, ракові шийки *Polygonum bistorta* [2].

Червінець терсамон *Lycaena thersamon* — зустрічається на сухих землях і в населених пунктах. Кормові рослини гусені: дереза *Caragana frutex*, спориш звичайний *Polygonum aviculare* [2].

Хвостатка акацієва *Satyrium acaciae* — зустрічається серед чагарникової рослинності, в садах і парках. Кормові рослини гусені: терен колючий *Prunus spinosa* [2].

Хвостатка сливова *Satyrium pruni* зустрічається в листяних і мішаних лісах, серед чагарникової рослинності, в садах, паркових насадженнях. Кормові рослини гусені: сливи *Prunus spinosa*, *P. padus*, *P. domestica*, шипшина собача *Rosa canina*, черемха звичайна *Padus avium*, крушина ламка *Frangula alnus*, барбарис звичайний *Berberis vulgaris* [2].

Хвостатка тернова *Satyrium spini* — зустрічається на лісових галявинах серед чагарникової рослинності, в садах і парках. Кормові рослини гусені: жостери *Rhamnus cathartica*, *R. alternata*, крушина ламка, терен колючий *Prunus spinosa*, слива домашня [2].

Синявець крихітний *Cupido minimus* — зустрічається в місцях з лучно-степовою рослинністю. Кормові рослини гусені: люцерни *Medicago*, буркун лікарський *Melilotus officinalis*, горошок кучерявий *Coronilla varia*, астрагал південний *Astragalus australis*, міхурник звичайний *Colutea arborescens* [2].

Синявець осіріс *Cupido osiris* — зустрічається на степових схилах, переважно з кам'янистими ділянками. Кормові рослини гусені: еспарцет сійний *Onobrychis viciifolia*, горошок великоквітковий *Lathyrus megalanthus*, міхурник деревовидний *Colutea arborescens* [2].

Синявець аргіад *Everes argiades* зустрічається в лісах, степах, на луках, іноді в садах і населених пунктах. Кормові рослини гусені: лядвенці *Lotus corniculatus*, *L. uliginosus*, горошок кучерявий *Coronilla varia*, люцерни *Medicago sativa*, *M. cancellata*, конюшини *Trifolium pratense*, *T. arvense*, астрагал солодколистий *Astragalus glycyphyllos* [2].

Синявець знебарвлений *Everes decoloratus* зустрічається на галявинах у листяних і мішаних лісах, серед чагарникової рослинності, іноді на степових, вапнякових ділянках, луках. Кормові рослини гусені: люцерни *Medicago sativa*, *M. lupulina* [2].

Синявець крушиновий *Celastrina argiolus* — зустрічається повсюдно, де є кормові рослини гусені. Кормові рослини гусені: ожини *Rubus discolor*, *R. idaeus*, *R. fruticosus*, дрок красильний *Genista tinctoria*, астрагал солодколистий *Astragalus glycyphyllos*, люцерна сійна *Medicago sativa*, буркуни *Melilotus alba*, *M. officinalis*, козлятник лікарський *Galega officinalis*, міхурник звичайний *Colutea arborescens*, жостір проносний *Rhamnus catharticus*, крушина ламка, лядвенець *Lotus uliginosus* [2].

Синявець вікрама *Pseudophilotes vicrama* — зустрічається на сухих сонячних схилах, лісових галявинах, скельних і вапнякових ділянках. Кормові рослини гусені: чебреці *Thymus glabrescens*, *T. serpyllum*, буркун лікарський, горошок кучерявий *Coronilla varia* [2].

Синявець оріон *Scolitantides orion* — зустрічається на сухих сонячних галявинах, на узліссях і кам'янистих схилах. Кормові рослини гусені: очитки *Sedum album*, *S. ruprechtii* [2].

Синявець аріон *Maculinea arion* — зустрічається в сухих порослих трав'яною місцях, у лісах і на відкритих ландшафтах. Кормові рослини гусені: чебрець повзучий *Thymus serpyllum* [2].

Синявець алексіс *Glaucopsyche alexis* — зустрічається на лісових галявинах, трав'янистих схилах і сухих луках. Кормові рослини гусені:

люцерни *Medicago*, горошки *Vicia*, еспарцети *Onobrychis*, астрагали *Astragalus glycyphyllos*, *A. onobrychis*, козлятник лікарський *Galega officinalis*, горошок кучерявий *Coronilla varia*, буркуни *Melilotus officinalis*, *M. alba*, міхурник звичайний *Colutea arborescens*, дрок красильний *Genista tinctoria* та ін. [2].

Синявець аргус *Plebejus argus* зустрічається в місцях з трав'янистою рослинністю. Кормові рослини гусені: конюшини *Trifolium*, лядвенці *Lotus*, дроки *Genista*, міхурники *Colutea*, астрагали *Astragalus*, люцерни *Medicago*, гіпокрепіси *Hippocrepis*, горошки *Coronilla*, козлятник лікарський *Galega officinalis*, сонянки *Helianthemum*, вовчуги *Ononis repens*, *O. spinosa*, *O. arvensis* та ін. [2].

Синявець пілон, або сефірус, *Plebejus pylaon (sephirus)* — зустрічається на цілинних ділянках степів, кам'янистих схилах зі степовою та ксерофітною рослинністю. Кормові рослини гусені: астрагали *Astragalus exscapus*, *A. dasyanthus*, *A. utriger*, *A. rupifragus*, люцерна серпата *Medicago falcata* [2].

Синявець ідас *Plebejus idas* — зустрічається на узліссях, лісових галявинах, травянистих схилах, луках і торфовищах, на ділянках, вкритих степовою рослинністю. Кормові рослини гусені: лядвенець *Lotus corniculatus*, зіновать вінчикова *Sarothamnus scoparius*, дроки *Genista pilosa*, *G. depressa*, буркун білий *Melilotus alba*, еспарцет сійний *Onobrychis viciifolia*, люцерна сійна *Medicago sativa*, конюшина лежача *Trifolium campestre* та ін. [2].

Синявець аргірогномон *Plebejus argyrognomon* зустрічається в різноманітних ландшафтах з трав'янистою рослинністю, віддає перевагу сухим місцям. Кормові рослини гусені: астрагал солодколистий *Astragalus glycyphyllos*, горошок кучерявий *Coronilla varia*, буркун лікарський *Melilotus officinalis*, еспарцети *Onobrychis*, конюшини *Trifolium* [2].

Синявець ікар *Polyommatus icarus* зустрічається в різноманітних біотопах, у населених пунктах, садах і на городах. Кормові рослини гусені: люцерни *Medicago*, конюшини *Trifolium*, вовчуги *Ononis*, еспарцети *Onobrychis*, дроки *Genista* [2].

Синявець терзіт *Polyommatus thersites* — зустрічається на сухих луках, у степах, на кам'янистих і вапнякових ділянках. Кормові рослини гусені: еспарцети *Onobrychis viciifolia*, *O. arenaria* [2].

Синявець коридон, або сріблястий, *Polyommatus coridon* — зустрічається на сухих луках, степових схилах, вапнякових ділянках, серед чагарників. Кормові рослини гусені: горошки *Coronilla*, астрагали *Astragalus*, гіпокрепіси *Hippocrepis*, горошки *Vicia* [2].

Синявець гарний, або адоніс, *Polyommatus bellargus* зустрічається в різноманітних місцях, вкритих трав'янистою рослинністю. Кормові рослини гусені: горошки *Vicia*, гіпокрепіс чубатий *Hippocrepis comosa*, горошок кучерявий *Coronilla varia*, дроки *Genista*, лядвенець *Lotus corniculatus* [2].

Синявець дафніс, або мелеагр, *Polyommatus daphnis* — зустрічається на сухих луках, лісових галявинах і просіках, серед чагарникової рослинності. Кормові рослини гусені: горошок кучерявий *Coronilla varia*, чебрець повзучий *Thymus serpyllum*, чорнозілля *Lathyrus niger*, еспарцет сійний

Onobrychis viciifolia, астрагали *Astragalus glycyphyllos*, *A. onobrychis* [2].

Хвостатка малинна, або під зеленець, *Callophrys rubi* — зустрічається повсюдно, переважно в місцях, вкритих чагарниковою рослинністю. Кормові рослини гусені: зіновать вінчикова *Sarothamnus scoparius*, дроки *Genista pilosa*, *G. tinctoria*, *G. germanica*, рокитники *Chamaecytisus*, еспарцет сійний *Onobrychis viciifolia*, сонянка *Helianthemum nummularium*, жостір проносний *Rhamnus catharticus*, крушина ламка *Frangula alnus*, лядвенець *Lotus corniculatus*, ожини *Rubus caesius*, *R. idaeus*, чорниця *Vaccinium myrtillus* та ін. [2].

Синявець ероїдес *Polyommatus eroides* — зустрічається на ділянках з лучною або степовою рослинністю. Кормові рослини гусені: астрагали *Astragalus*, дрiк притиснутий *Genista depressa* [2].

Родина Барвниці, або Німфаліди, *Nymphalidae* налічує понад 6000 видів метеликів, зокрема в Палеарктиці відомо близько 600, в Європі — понад 150, а в Україні — близько 90 видів. Ми зареєстрували на території Кам'янецького Придністров'я в період з 2004 по 2008 рр. 27 видів цієї родини. Метелики різних розмірів, окремі екзотичні види сягають в розмаху крил 160 мм, а розміри європейських видів знаходяться в межах 30-90 мм. Для німфалід характерне інтенсивне насичене забарвлення обох поверхонь крил, часто з оптичними ефектами (райдужні, металеві та перламутрові відливи). Загалом це морфологічно та екологічно досить різномірна група. Спільною ознакою для всіх її представників є недорозвинуті передні лапки у імаго [1].

Павине око *Inachis io* — зустрічається в різноманітних місцях: від скелястих гірських ділянок, степів, лісів до окультурених ландшафтів і населених пунктів. Кормові рослини гусені: кропива дводомна *Urtica dioica*, помур лікарський *Parietaria officinalis*, хміль звичайний *Humulus lupulus* [2].

Адмірал *Vanessa atalanta* — зустрічається повсюдно. Кормові рослини гусені: кропиви *Urtica dioica*, *U. urens*, помури *Parietaria officinalis*, *P. diffusa*.

Ріп'яхівка *Vanessa cardui* — зустрічається повсюдно. Кормові рослини гусені: будяки *Carduus*, горошки *Vicia*, стручкові *Fabaceae*, капустуваті *Brassicaceae*, калачики *Malva* та ін.

Кропив'янка *Aglais urticae* — зустрічається в різних біотопах, нерідко в окультурених ландшафтах. Кормові рослини гусені: кропиви *Urtica dioica*, *U. urens*.

Сітківка весняна *Araschnia levana* — зустрічається в різноманітних місцях, зокрема в садах, на городах і в населених пунктах. Кормові рослини гусені: кропиви *Urtica dioica*, *U. urens*.

Перламутрівка велика лісова *Argynnis paphia* — зустрічається переважно на лісових галявинах і просіках, в ярах, іноді в населених пунктах. Кормові рослини гусені: фіалки *Viola canina*, *V. odorata*, *V. riviniana*, *V. palustris*, малина *Rubus idaeus*, калина звичайна *Viburnum opulus* [2].

Перламутрівка агляя *Argynnis aglaja* зустрічається на лісових галявинах та просіках, в ярах, іноді на луках. Кормові рослини гусені: фіалки *Viola canina*, *V. palustris*, ракові шийки *Polygonum bistorta*.

Перламутрівка польова *Issoria lathonia* зустрічається в різноманітних

місцях, іноді в населених пунктах. Кормові рослини гусені: фіалки *Viola*, еспарцет сійний *Onobrychis viciifolia* та ін.

Перламутрівка адіппа *Argynnis adippe* зустрічається переважно на лісових галявинах та просіках, в ярах, на степових схилах. Кормові рослини гусені: фіалки *Viola*.

Перламутрівка ніобея *Argynnis niobe* зустрічається на сонячних трав'янистих місцях, іноді разом з попереднім видом. Кормові рослини гусені: фіалки *Viola*.

Перламутрівка дія *Clossiana dia* зустрічається на сухих лісових галявинах і просіках, сухих трав'янистих схилах, у степах. Кормові рослини гусені: фіалки *Viola*, суховершка звичайна *Prunella vulgaris* [2].

Строкатка сапфо *Neptis sappho* — зустрічається на галявинах, просіках у листяних лісах, серед чагарникового рідколісся. Кормові рослини гусені: таволги *Spirea*, горошки *Vicia*, дерезняки *Caragana*, горошки *Lathyrus vernus*, *L. niger*.

Рябець феба *Melitaea phoebe* — характерними місцями перебування є степи, сухі луки, трав'янисті схили та іноді лісові галявини. Кормові рослини гусені: рапонтікуми *Rhaponticum*, соссюреї *Saussurea*, волошки *Centaurea*, подорожники *Plantago*, серпії *Serratula tinctoria*, *S. coronata*, осоти *Cirsium arvense*, *C. vulgare* [2].

Рябець дидима *Melitaea didyma* — зустрічається в різноманітних трав'янистих місцях. Кормові рослини гусені: подорожники *Plantago*, вероніки *Veronica*, дивини *Verbascum*, конюшини *Trifolium*, чистеці *Stachys*, будяки *Carduus*, волошки *Centaurea*, скабіози *Scabiosa* [2].

Рябець тривія *Melitaea trivialis* — зустрічається на різноманітних сонячних трав'янистих місцях. Кормові рослини гусені: дивини *Verbascum thapsus*, *V. densiflorum*, *V. speciosum*.

Рябець аталія *Melitaea athalia* — зустрічається майже повсюдно в трав'янистих місцях, іноді і в населених пунктах. Кормові рослини гусені: подорожники *Plantago lanceolata*, *P. media*, *P. alpina*, вероніки *Veronica chamaedryas*, *V. montana*, *V. officinalis*, перестрічі *Melampyrum pratense*, *M. nemorosum*, *M. sylvaticum*, *M. arvense*, наперсник червоний *Digitalis purpurea* та ін. [2].

Рябець аврелія *Melitaea aurelia* — зустрічається на лісових галявинах, трав'янистих схилах, сухих луках. Кормові рослини гусені: подорожники *Plantago*, вероніки *Veronica*, перестрічі *Melampyrum*, наперсники *Digitalis*, пижми *Tanacetum*.

Рябець бритомартіс *Melitaea britomartis* зустрічається на лісових галявинах і вирубках, трав'янистих схилах. Кормові рослини гусені: подорожник ланцетуватий *Plantago lanceolata*, вероніки *Veronica chamaedryas*, *V. teucrium*, *V. officinalis*, *V. spicata* та ін.

Меланаргія галатея *Melanargia galathea* — зустрічається повсюдно, особливо в місцях з трав'янистою рослинністю. Кормові рослини гусені: тимофіївки *Phleum*, тонконоги *Poa trivialis*, житняки *Agropyron*, куцоніжки *Brachypodium pinnatum*, *B. sylvaticum*, стоколос лучний *Bromus erectus*,

мітлиці *Agrostis*, грястиця звичайна *Dactylis glomerata*, мазявка синя *Molinia caerulea*, костриці *Festuca rubra*, *F. ovina* [2].

Сатир медовотравний *Hipparchia fagi* зустрічається на сухих лісових галявинах, переважно в соснових лісах. Кормові рослини гусені: куцоніжки *Brachypodium pinnatum*, *B. sylvaticum*, костриці *Festuca rubra*, *F. ovina*.

Сатир дріада *Minois dryas* зустрічається на лісових галявинах, степових і кам'янистих ділянках, серед чагарникової рослинності. Кормові рослини гусені: райграс французький *Arrhenatherum elatius*, мазявка синя *Molinia caerulea*, кунічник наземний *Calamagrostis epigejos*, грястиця звичайна *Dactylis glomerata*, стоколос лучний *Bromus erectus* [2].

Гірняк медуза *Erebia medusa* зустрічається на лісових галявинах, полонинах, луках біля річок і струмків. Кормові рослини гусені: костриці *Festuca rubra*, *F. ovina*, стоколос лучний *Bromus erectus*, просянка розкидиста *Milium effesum*, просо червонясте *Digitaria sanguinalis*.

Волове око *Maniola jurtina* — зустрічається в різноманітних біотопах з трав'янистою рослинністю, в садах, парках, на городах. Кормові рослини гусені: пажитниця звичайна *Lolium perenne*, костриці *Festuca rubra*, *F. arundinacea*, мітлиці *Agrostis stolonifera*, *A. canina*, стоколос лучний *Bromus erectus*, куцоніжка пірчаста *Brachypodium pinnatum*, солодник волохатий *Holcus lanatus*, китник лучний *Alopecurus pratensis*, пахуча трава *Anthoxanthum odoratum*, тонконоги *Poa trivialis*, *P. pratensis*, *P. annua* [2].

Гіперант *Aphantopus hyperantus* зустрічається в лісах, гаях, садах і парках. Кормові рослини гусені: куцоніжки *Brachypodium pinnatum*, *B. sylvaticum*, тимофіївка *Phleum pratense*, грястиця звичайна *Dactylis glomerata*, костриця червона *Festuca rubra*, стоколос лучний *Bromus erectus*, гребенячка звичайна *Cynosurus cristatus*, осоки *Carex hirta*, *C. brizoides*, *C. panicea*, *C. leporina*, мітлиці *Agrostis*, просянка розкидиста *Milium effesum*, житняки *Agropyron*, солодники *Holcus lanatus*, *H. mollis*, щучник дернистий *Deschampsia cespitosa*, мазявка синя *Molinia caerulea*, райграс французький *Arrhenatherum elatius*, кунічник наземний *Calamagrostis epigejos* [2].

Окатик звичайний *Coenonympha pamphilus* зустрічається у різноманітних трав'янистих місцях, іноді в населених пунктах. Кормові рослини гусені: пахуча трава *Anthoxanthum odoratum*, тонконоги *Poa*, костриці *Festuca*, грястиці *Dactylis*, мичка *Nardus stricta*, куцоніжки *Brachypodium*.

Окатик арканія *Coenonympha arcania* зустрічається на галявинах та просіках у листяних, мішаних лісах, серед чагарників. Кормові рослини гусені: перлівки *Melica nutans*, *M. ciliata*, тонконоги *Poa nemoralis*, *P. pratensis*, солодник волохатий *Holcus lanatus*, костриця овеча *Festuca ovina*, осока трясучкувата *Carex brizoides* [2].

Осадець мера *Lasiommata maera* — зустрічається в лісах та на ділянках з чагарниковою рослинністю. Кормові рослини гусені: ячмені *Hordeum*, манна трава *Glyceria fluitans*, лерхенфельдія звивиста *Lerchenfeldia flexuosa*, кунічники *Calamagrostis epigejos*, *C. arundinacea*, *C. varia*, мичка *Nardus stricta*, мітлиці *Agrostis*, ожика гайова *Lusula lusuloides*, солодник м'який

Holcus mollis, костриці *Festuca rubra*, *F. ovina*, тонконіг однорічний *Poa annua* [2].

Список використаних джерел:

1. Канарський Ю. В. Визначник денних метеликів західних регіонів України. *Lepidoptera: Zygaenidae, Hesperioidea, Papilionoidea* / Ю. В. Канарський. Львів : Манускрипт, 2007. С. 32-43.
2. Некрутенко Ю. П. Денні метелики України / Ю. П. Некрутенко, В. В. Чиколовець. — К. : Видавництво Раєвського, 2005. — С. 49-76.
There are the described food plants of caterpillar of the Lycaenidae and Nymphalidae families in the article.

Key words: butterflies, caterpillar, food plant, Kamenets Pridnistroyva.

Отримано 04.09.2009 р.